

Sangsvane *Cygnus cygnus*

Global utbredelse

Sangsvana er utbredt fra Island i vest, gjennom Fenoskandia, hele Sibir og Nord-Russlands barskoger til Stillehavet.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Sangsvana hekker hovedsakelig i Finnmark og Troms, fortrinnsvis i Pasvik, på østre deler av Finnmarksvidda, på de store øyene langs kysten og i de store dalene i Troms. Den har øket sin utbredelse i Finnmark det siste tiåret. Den hekker mer fåtallig i Nordland både på kysten og inne i landet. I grenseområdene mellom Nord- og Sør-Trøndelag, ved Høyanger i Sogn og Fjordane, ved Halden i Østfold og i Engerdal i Hedmark er hekking påvist de senere år (etter Atlasperioden), samt hekkforsøk ved Sandnes i Rogaland (1989).

Den hekker hovedsakelig i tilknytning til mindre vann i skoglandskapet eller i kystnære områder i vierbeltet. Hovedsakelig velges vegetasjonsrike, grunne vatn. Reiret plasseres gjerne på en liten holme eller tue.

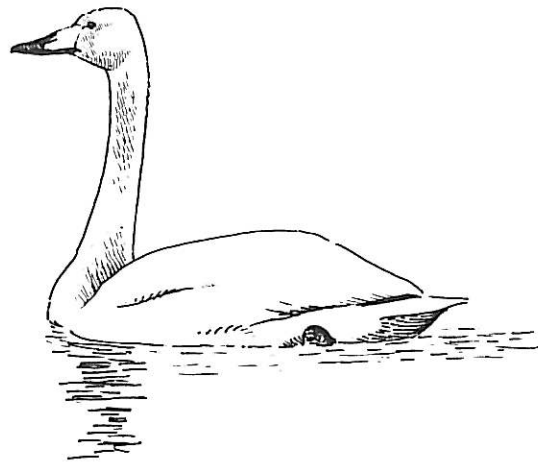
Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Foruten i Finnmark var det ved århundredskiftet bare ett hekkfunn i landet (Saltdalen i 1872). Utover dette århundret ble flere hekkinger registrert fra Varangerhalvøya og Øvre Pasvik (Schaanning 1907, 1913, 1916, Wikan 1987). Løvenskiold (1947) sier at sangsvana hekker sparsomt i det indre av Finnmark. En gang nevnes et større antall par fra Finnmarksvidda. Hagen (1965) nevner over 30 par fram til 1952 i områdene ved Øvre Anarjokka og i vestre Kautokeino. Fjeldså (1972) viser til noen par nord i Karasjok mot Porsanger. Seinere års undersøkelser fra Finnmark viser at sangsvanene fortsatt har sitt kjerneområde i de indre strøk (Nakken 1983, 1985). Enkelte par hekker dog kystnært, og fra de siste 10 årene er hekking kjent fra Snøfjord (K.-B. Strann pers. medd.), Børselv og Stabbursdalen. Finnmark har neppe mer enn 30 hekkende par.

I Troms ble det første paret funnet på Kvaløya i 1958 (Fjeldså 1972) og seinere 1 par på Senja i 1960 og 1962 (Lund 1963). I dag er Troms det viktigste fylket for hekkende sangsvaner i Norge med omkring 50 hekkende par. I Nordland ble arten først påvist hekkende i Ofoten i 1965 og på Kjerringøy i 1967 (Fjeldså 1972). I 1991 hekket 10-12 par i Nordland (K.-B. Strann pers. medd.).

I Sør-Norge er enkelte par registrert hekkende i Sogn og Fjordane (siden 1972), i Åfjord i Sør-Trøndelag (1984-85) (Haldås 1985), i Almuvatnet, Stjørdal i Nord-Trøndelag (1985) (Vie m.fl. 1990), Halden, Østfold (1988) (M. Vikers pers. medd.), i Engerdal, Hedmark (1991) (Bækken 1992) og Hadeland, Oppland (1992) (G. Gaarder pers. medd.). I Sør-Norge hekker inntil 5 par årlig.

Godø (1985) sier at bestanden av sangsvane fram til 1950 var i tilbakegang, vesentlig pga. jakt samt forstyrrelse på hekkplassen og under trekket. Etter dette har vernetiltak gjort at bestanden øker. Fjeldså (1972) antar 20-40 hekkende par i 1970. I dag har vi

trolig 100 par, muligens mer (se også Tabell 1). Somre med langvarig dårlig vær ser ut til helt eller delvis å kunne ødelegge hekkingen for sangsvana. To viktige faktorer som virker negativt på bestanden er blyforgiftning og kollisjon med kraftledninger. Motorisert ferdsel på barmark i Finnmark er også et problem. Sangsvana er klassifisert i sårbarhetskriteriene som «utilstrekkelig kjent» (Størkersen 1992).

Hekkebiologi

Antakelig er det forstyrrelse fra mennesker som har gjort sangsvana i Norge til en sky fugl på hekkeplassene, og som har gitt den betegnelsen «ødemarksfugl». På enkelte lokaliteter kan en se at dette er i ferd med å endre seg. Kanskje vil sangsvanene etter hvert som de ikke lenger blir jaktet på få en atferd som ligner knoppsvana. De store flokkene som samles i åpne råker tidlig om våren er lette å oppdage, men ved reirplassen er sangsvana stille og sky dersom mennesker er i nærheten.

Reiret har store dimensjoner. Det bygges av plantedeler og jord og kan komme opp i en diameter på 2 m. Det samme reiret brukes gjerne flere år. Selv trenede personer kan gå forbi et reir som ligger skjult i vegetasjonen. Paret hevder territorium meget sterkt og kjeppjager andre andefugler og kan gå til angrep på store dyr som hunder og sauer. Fra de siste årene kjenner en til hekkplasser i små tjern, hvor de voksne sangsvanene har gått flere kilometer sammen med ungene sine til et større vann eller til sjøen (K.-B. Strann pers. medd.).

Trekkforhold

Sangsvanene ankommer Øvre Pasvik i løpet av april, enkelte ganger allerede i mars, og forlater området når isen presser dem ut i oktober (Løvenskiold 1947, Bangjord 1982, S. Wikan pers. medd.). I 1992 forlot de siste sangsvanene råken ved Nyrod mellom 6. og 10. januar. Sangsvanene har sine vinterkvarter langs hele norskekysten fra Troms og sørover. Mange holder til i innlandet ved vassdrag og grunne innsjøer.

I alt regner en med 4700 overvintrende sangsvaner i Norge, med hovedtyngden i Sør-Norge (Nygård m.fl. 1988). I Nordre Øyeren kan over 1000 sangsvaner ha tilhold i november. Vårtrekket kulminerer med rundt 200 fugl i mars (Syvertsen 1984). 1980 sangsvaner ble talt i trøndelagsfylkene 4.4.1992 (G. Bangjord pers. medd.). En antar at de sangsvanene som hekker sør for Finnmark, for en stor del rekrutteres av lokalt overvintrende fugler.

Bjørn Frantzen

Sangsvane *Cygnus cygnus*

39 ● Konstatert hekking

15 ● Sannsynlig hekking

20 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

